

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2023 | 2.
LXV. ÉVFOLYAM | SZÁM

A TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETTEL
KAPCSOLATBAN ÁLLÓ SZERZŐK ÍRÁSAI I.

Weisz Boglárka, Fodor Pál és Mércz András,
Szalai Ágnes, Czinege Szilvia, Ablonczy Balázs, Bódi Lóránt,
Zahorán Csaba és Molnár Antal értekezései

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézírataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2023-as évfolyam megjelentetését
a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Tudományos Akadémia
és az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Titkársága támogatja

ISSN 0040-9634

.....

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2023 | 2.
LXV. ÉVFOLYAM | SZÁM

.....

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

HU ISSN 0040-9634

Kiadja a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat
Felelős kiadó: Balogh Balázs főigazgató, Molnár Antal igazgató
Nyomdai előkészítés:
Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
Tudományos Információs Osztály
Vezető: Kovács Éva
Tördelőszerkesztő: Zsigmondné Balázs Ildikó
Nyomdai munkák: Krónikás Bt., Biatorbágy

TARTALOMJEGYZÉK

LXV. évfolyam, 2023. 2. szám

Tringli István Hatvanöt éves a <i>Történelmi Szemle</i>	169
TANULMÁNYOK	
Weisz Boglárka Buda város Aranybullája és középkori kiváltságai	171
Fodor Pál – Mércz András: Mi is veszett Mohácsnál? Oszmán-török veszteséglista az 1526. évi hadjáratról	193
Szalai Ágnes Erdély és a váradi vilajet határkonfliktusa 1671-1672-ben	237
Czinege Szilvia Széchenyi első műveinek lenyomata levelezésében	257
Ablonczy Balázs „Budapest nem tud méltó elhelyezést biztosítani”. Első világháború utáni menekült tisztviselők Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében	275
Bódi Lóránt Rend a szavakban: az antiszemitizmus és a zsidó népiártás a lexikonok tükrében (1889–1948)	291
Zahorán Csaba Nemzeti és nemzetállami ünnepek, gesztusok és ellengesztusok. Az első világháború végének és a trianoni békeszerződés aláírásának centenáriuma a szlovák, román és magyar emlékezetpolitikában 2018–2020 között	317
MÉRLEG	
Molnár Antal A magyar görögkatolikus történet(írás) a kálvária-úttól a sikertörténetig. Egy kiállítási katalógus tanulságai	327

HATVANÖT ÉVES A TÖRTÉNELMI SZEMLE

Hatvanöt esztendő az emberi léptékkal mérve két generáció. Ennyi idő telt el a *Történelmi Szemle*, a Történettudományi Intézet folyóirata első számának megjelenése óta. Igaz ugyan, hogy egészen 2018-ig az állt a címlapon, hogy a Történettudományi Intézet értesítője, ez azonban csak a korai évek szóhasználatának maradványa volt, a *Szemle* mindig is valódi folyóiratnak számított, olyan lapnak, amely indulásától fogva hűen tükrözte az egész magyar történettudomány helyzetét.

A pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy a név hasonlóságán kívül semmi köze nem volt az 1912 és 1930 között megjelenő *Történelmi Szemlé*hez, amely az egyetemes és magyar történelem együttes művelését tűzte ki célul, és amely a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával jelent meg előbb Angyal Dávid, majd Áldásy Antal szerkesztésében. Hiába a fél évszázadon keresztül használt alcím azonossága, nem azonos a *Történelmi Szemle A Történettudományi Intézet Értesítője*, a második számtól kezdve a *Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének Értesítője* címmel megjelenő periodikával sem. Pontosabban semmi folyamatosság nincs az első hat szám és a későbbi *Történelmi Szemle* között. Az *Értesítő* stenciles eljárással készült, túlnyomórészt szovjet szerzők műveinek fordítását közölte, de akadt benne néhány más szocialista ország történelemének magyarra áttett cikke is, amelyet pár módszertani vita egészített ki. E számokat ma már csak a történettudomány történetének igen elszánt művelői veszik kezükbe. Az 1956-ban megjelent hetedik évfolyam azonban már külsejében is különbözött az addigiaktól. Valódi nyomdatechnikával készült, és formátuma hasonlított a *Történelmi Szemlé*re. A lényeg azonban a tartalom volt: az intézetben dolgozó magyar szerzők cikkeit közölte, és az ott zajló munkahelyi vitákról tudósított. A Történettudományi Intézet igazgatója, Molnár Erik a hetedik szám beköszöntőjében nyilvánvalóvá tette, hogy új szellemű lap indult útjára.

A folyóiratnak azonban ez lett az utolsó száma. Két évvel a forradalom után, 1958-ban ugyanis *Történelmi Szemle* néven új periodikát bocsájtottak útjára, bár a rövid bevezető azt ígérte, hogy a lap a *Történettudományi Intézet Értesítőjének* folytatása lesz, és különös feladatul – az *Értesítő* hetedik számához hasonlóan – az új- és legújabbkori történelem művelését tűzték ki. Úgy tervezték, hogy az intézeti tevékenységről szóló beszámolók mellett minden évben egy technikátörténeti számot is megjelentetnek majd. A *Történelmi Szemle* alapítása beleillett az 1956 után megindult új kiadói gyakorlatba. Országszerte új folyóiratok indultak, a régiék újrakezdtek a működésüket, tízezres példányszámban jelentek meg a magyar és a világirodalom klasszikusai. Ehhez kevés volt a kultúrpolitika változása, pénzre és a technikai feltételek biztosítására is szükség volt. Az új folyóiratok kiadói állami

vagy tanácsi költségvetési szervek voltak, küllemüket, nyomdai kivitelezésüket és papírjukat össze sem lehetett hasonlítani az ötvenes évek elejének rossz papírra nyomott kiadványaival.

Néhány év múlva kikristályosodott a *Történelmi Szemle* valódi jellegzetessége, amelyet két szóval lehetett jellemezni: újat és röviden. A cikkek többsége új kutatások eredményeit közölte és ezt viszonylag rövid terjedelemben tette, majd az intézeten kívül dolgozó szerzők is publikálni kezdtek itt. Mára már a *Történelmi Szemle* szerzőinek többsége a Történettudományi Intézetben kívül dolgozik, és a szerkesztőség meghajlotta a világméretű trendek előtt, ezért aztán hosszabb tanulmányokat is befogad. Hatvanöt esztendő alatt – miként minden tudományos műhely – a Történettudományi Intézet is átalakult. A *Történelmi Szemle* nemcsak a fenntartó intézményén kívüli szerzők művei felé nyitott, hanem szívesen lát minden olyan tanulmányt, amely előmozdítja a történettudomány, sőt általában a történelmi tudományok művelését. Nem akar semmiféle világnézet szószólója lenni, nem preferál semmilyen módszert vagy iskolát, de helyt ad a legkülönbözőbb szemléletű szerzők műveinek, szívesen lát mindenféle metódust, amely egy kicsit is előreviszti a történelem megismerését.

A szerkesztőség úgy döntött, hogy a hatvanötödik évfolyamban bemutatja a Történettudományi Intézetben folyó munkát, az intézeti munkatársak és az intézeti projektekből részt vevő szerzők tanulmányait közli. A *Történelmi Szemle* nyári és őszi száma kizárólag e cikkeket tartalmazza. A két szám pontos lenyomata lesz annak, hogy a Történettudományi Intézetben belül is mennyire különböző módszerekkel művelik a történelmet, és az egyes szerzők mennyire másként látják az egykori történéseket olvasóikkal.

Tringli István

CONTENTS

István Tringli *The Történelmi Szemle is Sixty-Five Years Old* 169

STUDIES

Boglárka Weisz *The Golden Bull of Buda and the Medieval Privileges of the City* 171

Pál Fodor – András Mércz *What is Lost at Mohács? An Ottoman-Turkish Casualty List of the 1526 Campaign* 193

Ágnes Szalai *Border Conflict between Transylvania and the Vilayet of Várad in 1671-1672* 237

Szilvia Czinege *The Imprint of Széchenyi's First Works on his Correspondence* 257

Balázs Ablonczy *"Budapest cannot provide the accomodation they deserve". Refugee officials in the county of Pest-Pilis-Solt-Kiskun after World War I* 275

Lóránt Bódi *Order in the Words: Anti-Semitism and the Jewish Genocide in the Lexicons (1889-1948)* 291

Csaba Zahorán *Feasts of Nations and National States, Gestures and Counter-Gestures. The Centenary of the End of World War I and the Signing of the Treaty of Trianon in the Memory Politics of Slovakia, Romania and Hungary, 2018-2020* 317

REVIEW

Antal Molnár *The Hungarian Greek Catholic History(writing) from the Road of Calvary to the Success Story. Lessons from an Exhibition Catalogue* 327

E számunk szerzői

Ablonczy Balázs, tudományos főmunkatárs, osztályvezető, BTK TTI, Horthy-korszak osztály, "Lendület" Trianon 100 kutatócsoport-vezető ● Bódi Lóránt, társadalom-történész ● Czinege Szilvia, tudományos munkatárs, BTK TTI, Újkori osztály ● Fodor Pál, az MTA doktora, kutatóprofesszor, címzetes főigazgató, BTK TTI, Kora újkori osztály, Turkológiai kutatócsoport ● Mércz András, kutató, Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete ● Molnár Antal, igazgató, tudományos tanácsadó, BTK TTI, Kora újkori osztály ● Szalai Ágnes, tudományos segédmunkatárs, BTK TTI, Kora újkori osztály ● Tringli István, tudományos tanácsadó, BTK TTI, Középkori osztály ● Weisz Boglárka, tudományos főmunkatárs, osztályvezető, BTK TTI, Középkori osztály, "Lendület" Középkori gazdaságtörténet kutatócsoport-vezető ● Zahorán Csaba, tudományos munkatárs, BTK TTI, Horthy-korszak osztály, "Lendület" Trianon 100 Kutatócsoport, kutató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közép-Európa Kutatóintézet

(BTK TTI = Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erszebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbcsítő postahivatalnál.

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknck: 1000 Ft

9 770040 963009

2 3 0 0 2